

Bevaringsverdige krigsetterlatenskaper i Ørland kommune – kort redegjørelse

Det vises til initiativ tatt fra Riksantikvaren vedrørende rester etter andre verdenskrig.

Ørland kommune ble utbygget av okkupasjonsmakten med følgende hovedanlegg:

- I. Flyplass (Luftwaffe)
  - a. Flyplass med hangarer, splinhangarer, sambandsinstallasjoner og logistikkanlegg samt operativt kommandosenter.
  - b. Luftvern bataljon med tre tunge luftvern batterier
- II. Hæravdelinger (festningsinfanteri og Luftwaffe feltenhet)
  - a. Hærkystbatteri på Storfosna
  - b. Hærkystbatteri på Høy
  - c. Hærkystbatteri på Hovde
  - d. Infanteristøttepunkter for sikring av flyplassområdet
  - e. Fremskutte forsvarsstillinger.
  - f. Infanteristøttepunkter for sikring av batteriet på Lundahaugen
- III. Marinens oppsetninger
  - a. Tungt 28 cm tårnbatteri på Lundahaugen
  - b. Kommandoplass for tårnbatteri og sjef Artillerigruppe Ørland på Lerberen

I tillegg kommer fangeleirene, forlegningene (Hofene) for ekstern arbeidskraft og andre mindre anlegg.

I årene etter krigen er en rekke av anleggene fra andre verdenskrig gravd ned, sprengt eller fjernet ved andre metoder. En har merket seg at elementer som vil kunne gitt området et historisk særpreg har blitt fjernet uten noen særlige refleksjoner over hva som bør bevares for ettertiden. Det er å håpe at Riksantikvarens initiativ medfører en større vilje til å ta slike hensyn.

Omtale av etterlatenskaper i forhold til bevaringsverdighet

Ia:

Flyplassen er sterkt ombygget i årenes løp, og selv om enkeltstrukturer fremdeles eksisterer innenfor gjerdet må en ut fra bevaringshensyn forholde seg til elementer som ligger utenfor nåværende flyplassperimeter. Dette gjelder da i første omgang splinhangarene. Av andre større elementer finnes Funk-Sendestelle på Opphaug, en ganske stor bunker, som anses bevaringsverdig.

Ib:

Av luftvernstillingene er det spesielt stillingene for Grossbatterie ved Meldalen som har interesse, de to andre mindre stillingene er helt eller delvis sanert. Stillingene for lett (20 mm) og middelstungt (37 mm) luftvern er i det vesentlige sanert.

IIa:

Hærkystbatteriet på Storfosna ligger som et militærhistorisk landskap. Kommandoplassen, som er av en type som kun finnes i Trøndelag, var brukt i forbindelse med det norske 120 mm batteriet på Kråkvåg og er intakt eksteriørmessig. Det finnes også andre spesielt interessante byggverk på øya (bunker for maskinbombekaster M19).

Ilb:

Hærkystbatteriet på Hoøy var i utgangspunktet et mønsteranlegg for denne typen batterier med 3 kanoner i kasematt og en åpen standplass. Forsvarets bruk av anlegget har over tid endret landskapet, og ved opprydding etter Forsvarets virksomhet ble de tre kasemattene, som var de eneste tyskerne bygde mellom Kristiansund og Namsenfjorden, gravd ned.

Kommandoplassen, samme type som på Storfosna, er pt det eneste severdige på stedet. Det er imidlertid mulig å reversere landskapsarrangeringen foretatt av Forsvaret og gjenskape batteriets opprinnelige fortifikatoriske uttrykk.

Ilc:

Hærkystbatteriet på Hovde hadde stort fjellanlegg. Inngangene til tunnelene er nå dekket over og det er foretatt oppryddingsarbeider av Forsvaret. Kommandoplassen, av samme type som på Storfosna, er gjenstøpt på lik linje med Storfosna og Hoøy.

IId:

Det var ca 15 infanteristøttepunkter rundt flyplassen fra Lerberen/Kleivan via Skiftkrokan, Kirkhaugen, Flatneset, Beian/Garten, Grande, Grandefjæra, Hoøy, Uthaug, Utstrand, Haggan, Innstrand. Mye av dette er fjernet, men det finnes en del Doppel-Gruppen-Unterstand R 622 (halvtropp forlegningsbunkere), mest synlig er den ved veien på Grande, men det finnes flere. Klart mest interessant er støttepunkt Grosser Stern ved Kleivan. Her er det både bunker for maskinbombekaster (M19) samt en Sechsscharten-panserkuppel. Dette er bevaringsverdig i internasjonal målestokk.

Ile:

De fremskutte forsvarstillinger i det tyske Verteidigungsbereich Örlandet, senere Festung Örlandet, ligger i hovedsak i Bjugn kommune (Sæter, Tinbua, Ervika), men veien via Høybakken-Eide-Ottersbo var sikret ved en panservernbunker på Ottersbo. Denne er intakt, og inngår naturlig i fremstillingen av det militærhistoriske landskap.

IIf:

For sikring av batteriet på Lundahaugen finnes det et kompaniområde på høyden vest for Sorenskrivergården på Opphaug. Dette området hadde en dobbeltrolle ettersom det også inngikk i forsvarsringen nevnt under punkt IId. Området er i stor grad intakt og anses bevaringsverdig. Området vil antas å gå inn under vernet av det militærhistoriske landskap ifm fredningen av batteriet på Lundahaugen. Det andre kompaniområdet for forsvar av batteriet på Lundahaugen lå i området Rønshaugen-Dalebakken Mølle. Den tyske leiren i dette området gikk under navnet Elsterberg (by i Tyskland), leiren var i en kort periode etter

frigjøringen i bruk av Kystartilleriet med bruk av det tyske navnet. Brakkene i leiren stor i hovedsak på pæler, og det er lite rester, men underjordiske dekningsbunkere finnes i området.

IIIa:

Tårnbatteriet fra slagskipet Gneisenau på Lundahaugen er allerede etablert som kulturminne og er administrativt fredet. Anlegget vil med tiden bli formelt fredet av Riksantikvaren. Anlegget er av internasjonal viktighet og representerer datidens beste tekniske løsninger. Anlegget ble, sammen med det tilsvarende søsterbatteri på Fjell/Sotra) av den tyske marinesjefen i Norge (Ciliax) betegnet som det eneste fullt kvalifiserte kystartilleribatteri i Norge som møtte de skjerpede krav som den militærtekniske utvikling førte til. Batteriet er også et monument i seg selv over det slavearbeid og den utnyttelse av politiske og militære fanger som preget Det Tredje Riket. I tillegg til selve batterianlegget omfatter fredningen også de 11 gruppene av fundamenter (6 blokker i hvert fundament) for luftvernet rundt batteriet, samt bunkere, skytestillinger, pansersperring og Krupp-fabrikkens monteringshall ved pansersperringen.

IIIb

Kommandoplassen til batteriet på Lundahaugen inngår trolig i Riksantikvarens intensjon om å frede det militærhistoriske landskap i forbindelse med batteriet på Lundahaugen. Bunkeren er i hovedsak tømt for utstyr, men spor av utstyret kunne godt ses på veggene. Bunkeren bør sikres for å unngå ytterligere vandalisme. Fundamentet til batteriets radar er også en vesentlig del av landskapet.

Av øvrige minner fra andre verdenskrig er blant annet:

Guldteigbrygga, Uthaug

Minnesmerke etter Hovde fangeleir

Minnesmerke etter Austrått fangeleir

Lyskasterstilling Hovde tå

Lyskasterstilling Smellingen

Peilestasjon for 28 cm batteri (kun fundament), Garten

Tinbua, 7. mai 2015

Jan Egil Fjørtoft